

EEN RECHTVAARDIG GELOOF

Hasan Le Gai Eton

Degenen die vragen naar de grondbeginselen van de Islam, krijgen meestal iets te horen over de 'vijf zuilen' van de religie. Deze hebben betrekking op het geloof en op het praktiseren, maar op een dieper niveau kan men stellen dat er twee werkelijk grote zuilen zijn die het hele gebouw van het geloof ondersteunen, schrijft Sjeikh Hasan Le Gai Eaton. Dat zijn vrede en gerechtigheid. Dit artikel is in november 2005 verschenen in het Engelse islamitische tijdschrift Q-News en is vertaald door Marian de Haan.

Er bestaat geen duurzame vrede zonder gerechtigheid. Het woord 'Islam' heeft taalkundig dezelfde wortels als 'salaam', dat vrede bete-

kent, en omdat de religie gebaseerd is op de totale onderwerping aan de wil van God, geloven moslims dat echte vrede onbereikbaar

is, tenzij ze gebaseerd is op deze onderwerping binnen de universele orde. Zij geloven eveneens dat er geen echte rechtvaardigheid kan zijn, behalve als een aspect van de onderwerping aan de bron van al wat rechtvaardig en goed geordend is.

Ondanks dat God in Zichzelf niet begrepen of geanalyseerd kan worden, geeft de Koran ons aanwijzingen over Zijn ware aard door middel van wat soms 'de 99 namen' worden genoemd. Eén daarvan is Al-'Adl, 'De Rechtvaardige'. Een andere naam is Al-Moeqsit, 'De Verdeler van Gerechtigheid' of 'Hij die een ieder geeft wat hem toekomt'.

Een zware last

De Koran prijst diegenen die altijd handelen 'in het licht van de waarheid' en zegt ons: *Volmaakt zijn de woorden van uw Heer in waarheid en rechtvaardigheid*'. Hij zegt ons ook: *God eist rechtvaardigheid, goede daden en edelmoedigheid ten opzichte van onze medemens*', en hij gebiedt ons nooit door haat af te dwalen van gerechtigheid: *Wees rechtvaardig! Dat staat het dichtst bij Godsbewustzijn*'. Dit is natuurlijk van toepassing op alle gelovigen die goddelijke rechtvaardigheid moeten vrezen als subjectieve omstandigheden of persoon-

lijke emoties hen afleiden van het pad van gerechtigheid, het pad dat ook het pad van de Islam is. Maar het weegt zwaar op hen die verplicht zijn te oordelen in geschillen of recht te spreken.

Uit de vroege geschiedenis van de religie zijn gevallen bekend van mannen die, toen de heerser van plan was hen als rechter te benoemen, er de voorkeur aan gaven de rechtbank te ontvluchten, in plaats van deze zware verantwoordelijkheid op zich te nemen. We lezen dat een van hen de last accepteerde en over zijn hele lichaam trilde toen een beroep op hem werd gedaan om recht te spreken, omdat hij geloofde dat een kleine fout het gevaar van verdoeming met zich bracht. De Goddelijke Rechter staat boven de menselijke rechter, neemt alles waar wat hij doet. En menselijke rechtvaardigheid, zelfs de beste, kan nooit meer zijn dan een armzalige imitatie van de Goddelijke Rechtvaardigheid.

Toen op de Profeet Mohammed, vrede en zegeningen zijn met hem, zelf een beroep werd gedaan om recht te spreken in civiele zaken, waarschuwde hij de procederende partijen dat een van hen zich beter zou kunnen verdedigen dan de ander en zodoende een onrechtvaardige uitkomst zou kunnen berei-

ken. “In zo’n geval”, zei Mohammed, “zal ik hem een portie helle-
vuur geven.” Dit is duidelijk een
serieuze zaak die aantoont dat de-
genen die rechtvaardigheid zoeken,
zich moeten oefenen hier niet van
af te wijken, ook al doet het hen-
zelf pijn. Onder alle omstandighe-
den is een overwinning die tegen-
gesteld is aan gerechtigheid, een
giftige drank.

Vrijheid en het zuivere hart

Van speciale betekenis is ook de
relatie tussen gerechtigheid en
wijsheid in de Arabische taal. De
woorden hukm, ‘gerechtigheid’, en
hikmah, ‘wijsheid’, komen van de-
zelfde stam, en Al-Hakim (De ‘Al-
wetende’) is een andere naam van
God in de Koran.

In de christelijke traditie schreef de
heilige Thomas van Aquino dat
van alle menselijke activiteiten, ‘het
nastreven van wijsheid perfecter,
nobeler en vreugdevoller is’ dan ie-
dere andere menselijke onderne-
ming. De moslim zou dit enigszins
kunnen aanpassen door te bena-
drukken dat men wijsheid niet kan
‘nastreven’ of ‘achtervolgen’, zoals
men een zeldzame vlinder zou
kunnen achtervolgen, omdat wijs-
heid een goddelijke kwaliteit is en
als zodanig buiten bereik van de
mens is. Het is aan onszelf om ons

open te stellen voor deze genadige
gift door onszelf geschikt en klaar
te maken om haar te ontvangen.

In het algemeen wordt gezegd dat
rechtvaardigheid ‘blind’ is of blind
zou moeten zijn, in andere woor-
den: strikt objectief. Maar een
rechter moet bovenal inzicht heb-
ben, en kan niet beter geprezen
worden dan met het woord ‘wijs’,
alsof hij deel heeft aan ‘de wijsheid
van Salomon’. Wijsheid is zowel
een karaktereigenschap als een as-
pect van de geest. Ze heeft niet te
maken met geleerdheid, die - hoe
veelomvattend ook - een beperkt
bereik heeft. Een geleerde man
kan nog steeds een dwaas zijn als
hij buiten zijn deskundigheidsge-
bied treedt. De wijze mens is tegen
dwaasheid beschermd door zijn in-
zicht - echter niet altijd tegen klei-
ne fouten in wereldse zaken - om-
dat hij een innerlijke meetlat bezit
om situaties waarmee hij wordt ge-
confronteerd, te beoordelen. Voor
de moslim is deze meetlat de Ko-
ran, tezamen met het voorbeeld
van de Profeet en hun beider re-
flectie in het menselijke hart. Er is
geen hoger doel voor de moslim
dan de ontwikkeling van wat is be-
schreven als een ‘zuiver hart’. Van-
uit een zuiver hart komt een zuiver
bestuur en in de Islam betekent dit

veeleer met wijsheid ‘heersen tus-
sen’ dan ‘heersen over’.

De Koran benadrukt altijd dat
Mohammed, hoewel begiftigd met
wijsheid, slechts ‘een mens van
vlees en bloed’ was, dus als ieder
mens in staat tot het maken van
fouten, behalve wanneer hij werd
geïnspireerd door het hogere. Het
was niet alleen zijn missie om de
openbaringen die hem werden ge-
zonden met nauwgezette accura-
tesse over te brengen, maar ook
om het beste voorbeeld te geven
van wat het betekende om in zijn
persoonlijke en zijn openbare le-
ven de volledige implicaties van de
openbaringen net zo nauwgezet te
volgen. Toen hij stervende was en
voor de laatste keer naar de mos-
kee in Medina kwam, zei hij tegen
de verzamelde gemeenschap: “In-
dien er onder u iemand is die door
mijn toedoen onrechtvaardig werd
gegeseld; hier is mijn rug. Het is
uw beurt te slaan. Indien ik de re-
putatie van iemand onder u heb
geschaad, laat hem hetzelfde doen
met die van mij. Voor een ieder
die ik onrecht heb aangedaan, hier
is mijn beurs... Het is beter je te
schamen in deze wereld dan in het
hiernamaals.” Een man eiste een
kleine schuld op en werd direct be-
taald.

Het gevaar van wanorde

Waarom is gerechtigheid zo be-
langrijk in de Islam? De centrale
bepaling in het geloof is de een-
heid van God, weerspiegeld in de
eenheid van Zijn schepping in zijn
geheel. Deze eenheid is weerspie-
geld in harmonie en evenwicht.
Onrecht vernietigt de harmonie en
verstoot het evenwicht en veroor-
zaakt zodoende wanorde. De mos-
lim is opgedragen om voorrang te
geven aan het gebed gedurende
heel zijn leven, en bij alles wat hij
doet God te gedenken. Het is waar
dat er mensen zijn die het gebed
en het gedenken onder alle om-
standigheden kunnen onderhou-
den, zelfs te midden van wanorde,
maar een feit blijft dat het spiritue-
le leven groeit en bloeit als het een
stabiele basis, een stevig platform,
heeft van waar het opstijgen naar
Gods kennis en Gods liefde, bij
wijze van spreken, kan beginnen.

Een wanordelijke maatschappij,
opgebouwd uit gevaar en verwar-
ring, onrechtvaardig en angstig,
voorziet niet in zo’n veiligheid. De
mens die voortdurend over zijn
schouder moet kijken, is afgeleid
van het gedenken van God, net
zoals iemand die te lijden heeft on-
der onrecht en die moet vechten
om gevoelens van boosheid en
verontwaardiging te verdrijven.

Bovendien verscheurt onrecht de broederschap en de zusterschap van gelovigen, een onmisbaar bestanddeel van een islamitische maatschappij. Maar bovenal is het de eenvoudige waarheid dat Hij die 'De Rechtaardige' wordt genoemd, gerechtigheid voorschrijft in zowel de maatschappij als in ieder aspect van menselijke relaties. Omdat in de Islam alle dingen onderling met elkaar zijn verweven - dit is een aspect van eenheid - zou men zelfs kunnen zeggen dat iedere daad van onrecht als een dissonant in een muziekstuk botst met de kosmos als geheel. De Islam is een erg realistische godsdienst en de Koran zelf erkent de werkelijkheid van de menselijke zwakte. Zij die gewond zijn, is het toegestaan wraak te nemen, maar zij worden er steeds weer aan herinnerd dat het beter is te vergeven en verzoening te zoeken. Moslims worden opgedragen kwaad met goed te beantwoorden, om zo de vicieuze cirkel van vijandschap te doorbreken: 'om goed te doen aan diegenen die ons verwonden', in de woorden van de klassieke Korancommentatoren. Maar dit vereist menselijke kwaliteiten die geenszins universeel zijn, alhoewel zij karakteristiek waren voor Mohammed.

In zijn handelen met de niet-gelovigen die hem en zijn gemeenschap op elk mogelijke manier probeerden te vernietigen, illustreerde Mohammed de regel van vergiffenis en verzoening. Hij vergaf zelfs de meest kwaadaardige onder zijn vijanden toen hij eindelijk zegevierend in Mekka terugkeerde, en gaf hen cadeaus zodat hun verharde harten zachter zouden worden en er na jaren van conflict weer vrede zou heersen. Rechtaardigheid zou hun bestrafing hebben vereist, maar er is hier geen tegenstrijdigheid, want er zijn verschillende manieren om evenwicht te bereiken, en dat is toch uiteindelijk het ultieme doel van gerechtigheid.

Op zoek naar harmonie en balans

Islam beschrijft zichzelf als 'de middenweg', een godsdienst van gematigdheid in alles behalve de liefde en aanbidding van God. Mohammed veroordeelde extremisme met de grootste striktheid, en voor de hedendaagse moslim is de noodzaak om hieraan te denken, groter dan ooit tevoren. Want, zoals wel gezegd wordt: 'Kwaadheid verbrandt goede daden zoals een vuur droog hout verbrandt.'

Extremisme en woede zijn beide verfoeilijk in hun verschijning. In een van zijn inspirerende uitspraken zei de Profeet: "God is mooi, Hij houdt van schoonheid". Het is veelzeggend dat het Arabische woord ahsan zowel 'goed' als 'mooi' betekent. De verwantschap is duidelijk, want een goede daad, of een goed karakter, heeft schoonheid als kenmerk. En schoonheid op haar beurt is verwant aan het begrip harmonie, juiste verhouding en hierdoor ook aan gerechtigheid. Het is de moeite waard om op te merken dat het Engelse woord 'fair' zowel gerechtigheid als schoonheid betekent. Het Arabische werkwoord 'adala', van dezelfde wortel als 'adl (gerechtigheid)', wordt gewoonlijk vertaald met 'in de juiste verhouding brengen', 'in symmetrie scheppen' of 'rechtaardig zijn'. Ook hier hebben we het idee van harmonie, dat afhankelijk is van rechtaardigheid.

Islamitische denkers zijn altijd geïnteresseerd geweest in de wetenschap en betekenis van getallen, en iedere letter van het Arabische alfabet heeft zijn eigen getal dat eraan verbonden is. Woorden die zijn afgeleid van de wortel 'ayn, dal, lam, 'adl inbegrepen, komen 28 keer voor in de Koran, en het

geval wil dat er 28 tekens zijn in het Arabische alfabet. Deze woorden in verband gebracht met de 28 huizen van de maan die de Islamitische kalender bepalen. Dit mag wat esoterisch lijken, maar in het islamitische perspectief bestaat geen toeval. En voor moslims is dit een verder bewijs van de universele harmonie die het patroon van de schepping is, en een teken dat alles verklaarbaar is, als men het maar goed bestudeert.

In de Koran, die voor alle moslims het rechtstreeks geopenbaarde Woord van God is, zegt Hij: *'Wij zonden u het Boek en de Harmonie zodat de mensheid gerechtigheid kan handhaven.'* Hier zien we opnieuw het idee van evenwicht voor, rechtstreeks gekoppeld aan de openbaring zelf. De 'weegschalen van gerechtigheid' zijn opgesteld en onze daden zullen worden gewogen in perfecte billijkheid. Met betrekking tot het Laatste Oordeel lezen we in de Koran: *'Op die dag zal de mensheid in kleine groepen te voorschijn komen om haar daden te aanschouwen, en al wie het kleinste goed doet zal het dan zien, en al wie het kleinste kwaad doet zal het dan zien.'*

Handelingen die voor ons volstrekt triviaal lijken, worden bij de weging betrokken, maar goed en kwaad wegen niet even zwaar. De

Koran vertelt ons dat een goede daad, hoe klein dan ook, vele malen haar eigen gewicht beloond zal worden, terwijl de ondeugden of zonden die we begaan hebben, niet zwaarder of minder zwaar zullen wegen dan ze als zodanig doen. Men zou zelfs kunnen zeggen dat de weegschalen zelf gewogen worden in het voordeel van het goede. En omdat God de bron is van al het goede, al het mooie en al het harmonieuze, is dit de aard der dingen.

Voor zover het de menselijke gerechtigheid betreft, adviseerde de Profeet aan hen die verplicht waren recht te spreken over hun medemensen om "bij twijfel straf te voorkomen" en dit is duidelijk in overeenstemming met de voorwaarde van het Britse rechtssysteem dat schuld altijd zonder enige twijfel bewezen moet zijn. In de tegenwoordige tijd, in ieder geval in het Westen, heeft het idee van rechtvaardigheid en, in het bijzonder, van rechten een valse schijn aangenomen die typisch modern is. Mensen zijn niet bereid te accepteren dat tegenspoed een deel van het leven is, en niet noodzakelijkerwijs de schuld van iemand anders of van het systeem.

De roep om gelijkberechtiging

In het Westen werd aan vroegere generaties de deugd van berusting geleerd, zoals dat bij moslims nu nog steeds gedaan wordt. De uitroep 'dat is oneerlijk!' hoor je nu van alle kanten en de subjectieve overtuiging dat men onrecht aangedaan wordt, of dat iemands rechten geschonden zijn, is een bron van bitterheid en ongeluk. De moslim, die gerechtigheid zo goed mogelijk moet handhaven, heeft geen recht op zo'n zelfbeklag of op het in eigen hand te nemen van het recht. Zich over het lot beklagen is in feite een klacht tegen Hem, die dat lot in Zijn hand heeft en wiens gerechtigheid boven alle twijfel verheven is. Hier zijn bepaalde Koranverzen bijzonder treffend: *'En zeker zullen Wij jullie op de proef stellen met angst en honger en het verlies van rijkdom en levens en oogst. Maar geef goed nieuws aan de standvastigen die, als ongeluk hen treft, zeggen: 'Waarlijk, wij behoren aan God en waarlijk, tot Hem zullen wij terugkeren.' Voor hen zijn de zegeningen van hun Heer en de genade. Zij zijn de rechtgeleiden.'*

De wisselvalligheden van het leven testen ons karakter en onthullen wie wij werkelijk zijn. De notie van 'eerlijk delen' kan gevaarlijk zijn, omdat tegenwoordig maar weinig

mensen bereid zijn te accepteren dat wat het leven hen gegeven heeft, inderdaad eerlijk is. In het islamitische perspectief zet de ultieme gerechtigheid alles op de aangewezen plaats, of dat nou hoog of laag is, en dit moet worden geaccepteerd, aangezien er geen plaats is vanwaar men niet kan opstijgen naar de Schepper, op zoek naar het aangezicht van zijn Heer, de Allerhoogste. Dit is, meer dan weelde en rijkdom, de prioriteit voor een moslim die tracht zijn doel in het leven te bereiken.

Onmiskenbaar doet zich hier weer de vraag van het evenwicht voor: enerzijds de verplichting om naar rechtvaardigheid in deze wereld te streven, anderzijds om in een geest van berusting de ongerechtigheden te accepteren die door ons aardse leven zijn gegeven. De omstandigheden bepalen welk van deze alternatieven het meest geschikt is. Er is een verhaal over een handelaar in het islamitische Spanje die, toen hem werd verteld dat zijn schip met alle goederen aan boord was gezonken, een moment zijn blik neersloeg voordat hij uitriep: "Prijs de Heer!" Later kwam een man hem vertellen dat het schip was gered. Opnieuw sloeg hij zijn ogen neer voordat hij uitriep: "Prijs de Heer!" Er werd hem gevraagd

waarom hij zijn blik had neergeslagen. "Ik wilde", zei hij, "zeker weten dat mijn hart kalm was."

Berusting is een basisdeugd in de Islam. Misschien ligt hier een sleutel voor de verzoening van alternatieven waarmee we zo vaak worden geconfronteerd – het opnemen van wapens tegen het onrecht dat we ervaren hebben, of dit in berusting aanvaarden. De juiste keuze kan alleen worden gemaakt als we ons losmaken van onze emoties en van alle subjectiviteit.

Natuurlijk is dit een ideaal dat niet gemakkelijk bereikbaar is. Maar wat van belang is, is dat het ideaal ondubbelzinnig, zonder persoonlijke obstakels wordt gerespecteerd en wordt gezien als een doel waarnaar een goed mens zou moeten streven. De geschiedenis verhaalt dat tijdens een van de veldslagen ter verdediging van de moslimgemeenschap in Medina, Ali (de schoonzoon van de Profeet), terwijl hij in gevecht verwickeld was met een van de ongelovigen, zijn vijand op de knieën dwong en op het punt stond hem een dodelijke slag toe te brengen, toen de man in zijn gezicht spuugde. Ali deed zijn zwaard in de schede, omdat hij wist dat toeslaan uit persoonlijke woede, in plaats van uit onpartijdi-

ge gerechtigheid, een zonde zou zijn.

Dus gerechtigheid is een basisprincipe van de Islam omdat het zijn oorsprong heeft in God zelf. Voor de seculiere jurist die gerechtigheid ziet als een doel in zichzelf, mag dit een vreemd idee lijken, maar de Islam is een geloof dat God centraal stelt en dat nooit toestaat dat ook maar iets wordt losgemaakt van zijn goddelijke oorsprong, Al-Haqq, een van de "99 namen", die 'De Waarheid' betekent, maar ook kan worden vertaald met 'De Werkelijke', de ultieme Werkelijkheid. Daarom is er een principe dat gerechtigheid overstijgt, en dat is rahma, genade. Een door de Profeet geïnspireerde uitspraak is: "Toen God de schepping voltooid schreef Hij het volgende, wat zich bij Hem boven zijn troon bevindt: Mijn Genade overstijgt mijn Woede."

In zekere zin is rechtvaardigheid een uiting van wraak; tenzij ze afgezwakt wordt door genade. Op één na beginnen alle soera's van de Koran met de woorden: *"In naam van God, de Genadevolle, de Gever van Genade"* en bij moslims zijn dit de

woorden die aan de basis liggen van alle menselijke handelingen. Er wordt gezegd dat het werktuig van de schepping 'de adem van de Genadevolle' was, en om die reden is het bestaan zelf een genade waarvoor wij dankbaar moeten zijn. Ondankbaarheid en ongelof zijn vanuit islamitisch gezichtspunt zelfs bijna synoniem.

Gelovigen worden steeds weer gewaarschuwd dat als zij hopen op de genade van hun Heer – zoals zij allemaal moeten doen – dat zij dan genade moeten tonen ten opzichte van hun medemens en 'ieder schepsel dat een levend hart heeft', dieren en vogels inbegrepen. "God geeft een beloning voor zachtaardigheid, die hij voor hardvochtigheid nooit zal geven", zei de Profeet. Het is duidelijk dat er voor de moslim een krachtige beperking op rechtvaardigheid ligt als rechtvaardigheid slechts wordt opgevat als het afwegen van relevante feiten. En dat is waarom de menselijke rechter, feilbaar als hij is, en zelf behoefte hebbend aan genade, huivert als hij rechtsprekt. In de Islam heeft genade altijd het laatste woord.